

4/19

Problemet Edward VII

DEN SENASTE, nyss utkomna boken om den edwardska eran (W. S. Adams, *Edwardian Heritage*, Frederick Muller Ltd, 12 s. 6 d.) ställer inte kung Edward VII i förgrunden av det tidiga 1900-talets brittiska historia, och det framhålles gång efter annan att monarkens inflytande ofta överdrivits. Men kungen består med en utförligare karaktäristik än någon annan av skedets gestalter, och hans uppträdande och åsikter vid remarkabla tillfällen blir ingående diskuterade. Då en författare vars marxistiska inställning är påtaglig och erkänd ägnar så stor uppmärksamhet åt den parlamentariske monarken, är det uppenbart att hans karaktär och handlande fortfarande är ett problem i engelsk historisk debatt.

Denna debatt fick från början en — medvetet eller omedvetet — polemisk inriktning. Då kung Edward uppsteg på tronen år 1901, vid nära sextio års ålder, hade han förvärvat ett stort rykte som vivör, men inte i någon annan egenskap. Han var känd för sitt glada liv, sina Parisresor, sitt kapplöpningssintresse; en gång hade han varit instämd som "medbrottsling" i en skilsmässoprocess, och en gång hade han varit inblandad i en kortspelskandal. Hans

Konung Edward VII på fransk-engelska utställningen i London 1908

politiska insatser var i det närmaste obefintliga; i motsats till sin far prinsen-gemålen var han inte drottning Victorias förtrogne. Den härskande föreställningen om prinsen som en älskvärd odåga blev snabbt och grundligt reviderad. Han presenterades i in- och utlandet inte bara som återupplivare av det glada England, utan också som en expert i det behagligaste av alla yrken, som en framstående diplomat och till och med som en statsman. Omläggningen av brittisk politik från "den lysande isoleringen" till ententen med Frankrike och Ryssland (1904 och 1907) sades vara hans verk; i Tyskland hatades han som "inränningspoli-

tikens" inspiratör och några år senare som världskrigets upphovsman. Den servila historiskskrivning som dominerade under åren efter hans död, 1910, antydde ofta att kungens munt- ra och sällskapliga tronföljartid var förutsättningen för hans förmåga att umgås med människor av alla slag och därmed för hans diplomatiska prestationer. Man använde alla de uttryckssätt som brukas då mera preciserade omdömen inte står till buds; det talades om hans praktiska handlag, hans intuition, om att han var vis och klok utan att verka intelligent.

Mycket snart kom en reaktion. Redan år 1912 skrev sir Sidney Lee — senare kungens officiella historiograf — en ganska kritisk artikel i ett ledande biografiskt verk: kungen hade inte spelat någon avsevärd roll vare sig som idégivare eller förhandlare, och till hans mest utmärkande egenskaper hörde den totala bristen på intellektuella intressen. Lees uppfattning angreps med skarpa av många kungen närstående, men har i viktiga avseenden bekräftats genom senare memoarer och biografier. Till dem som tog avstånd från Lees uppsats sål- lade sig småningom han själv. Den stora officiella biografien (1925—1927) är präglad av sympati och beundran, även om den är alltför moderat och reserverad för att kunna kallas ett äreminne. Lee, liksom flera andra skildrare, polemiserar både mot vivörbilden, och mot statsman- nabilden, men vacklan mellan de polemiska attityderna gör det omöjligt att forma ett balanserat och levande porträtt.

Att kung Edward inte var någon politisk ledare är numera fullt klart. Den ententepolitik som ger skedet dess signatur utformades av ministrar såsom Balfour, Lansdowne och Grey — för att inte tala om staben av fasta ämbetsmän —, och kungen uppträdde endast efter deras råd eller med deras medgivande. Å andra sidan är den uppfattning överdriven — i extrem form en gång framförd av socialisten Keir Hardie — enligt vilken kungen aldrig läste ens viktiga depescher och knappast kände existensen av de fördrag som beundrarna tillskrivit hans initiativ. Kungen spelade en viss, högst begränsad roll dels som symbol och publikcharmör, dels som förhandlare.

Att i enskilda fall fastslå betydelsen av denna roll är svårt. Enligt ett ofta, senast i lord Hardinges memoarer, upprepat påstående skall hans besök i Paris på våren 1903 ha berett vägen för 1904 års entente; be-

folkningen, som kände igen honom sedan tidigare besök, skulle helt ha tjuvats av hans gemyt och hans älskvardhet. Det är en i och för sig konstig tankegång; något större antal parisare kan varken ha kommit i beröring med den prins som frekventerade restauranger och nattlokaler eller med den kung som ett par gånger korsade huvudgatorna i en galakortge. Sidney Lee uttrycker sig försiktigare, men påstår att den från början kyliga massan blev alltmera entusiastisk. Den franske presidenten Loubets sekreterare, Combarieu, ger en skildring som verkar mera realistisk: den eleganta världen hyllade kungen på operan och Longchamps för att demonstrera mot republiken, de breda massorna var spefylla, ironiska och framför allt ointresserade. Efter all sannolikhet hade Parisbesöket ringa politisk betydelse. Liknande reflexioner kan göras kring den ryska ententen 1907. Enligt Lee "övervann kungen Rysslands tvekan". Senare memoarer tyder på att kungen påverkade den ryske tsaren, men att hans andel i förhandlingarna i övrigt var obetydlig. Det var uppenbarligen kung Edwards ständiga resor och besök — ofta beroende på nöjeslystnad — som gav samtiden illusionen av självständig och framgångsrik politisk verksamhet.

I fråga om kungens privatliv och karaktär är ett bedömande än svårare. Att han ständigt var på jakt efter nöjen, främst erotiska nöjen, förutsattes eller antyds av levnadstecknarna, men sägs aldrig rent ut. Det talas om att Edward hade sinne för kvinnlig charm, var ridderlig mot damerna osv., och drottningen berömmas för sin tolerans utan att kungen kritiserar för sin hänsynslöshet; kung Edward hade sina svagheter,

skriver lord Esher, "men vilken fördel har mänskligheten någonsin dragit av att man betonar svagheter hos stora män?" Passionen för hasardspel framgår av lika subtila reflexioner. Kungen kunde, skriver Wortham, gentemot kritikerna av högt spel ha pekat på att "begäret att satsa på tur och slughet, tron att man härutinnan är överlägsen andra människor, är roten till allt framsteg och till och med till livet självt. Vad är väl kristendomen om inte en religion som prisar värdet av att ta stora risker i hopp om att inhösta en väldig vinst?" Av dylika försiktiga försvar för de kungliga lasterna kunde ett roande pekoral ställas samman. Det väsentliga är att dessa halvkväderna visar måhända ger en överdriven föreställning om utsvävningarnas omfattning; diskretionen blir mera fördömande än öppenheten.

Det brukar sägas att kung Edward inte var intelligent eller intellektuell, men begåvad på ett högre plan. En kunglig bibliotekarie har vitsordat hans intresse för boksamlingar, men man är ense om att han inte — lika litet som Ludvig XIV, med vilken han ofta jämförts — var boksynt; hans älsklingsförfattare var Marie Corelli, men det vittnar knappast om särskilt dålig smak, eftersom han praktiskt taget aldrig läste någonting; beundrarna framhåller att han föredrog "livets stora bok" framför tryckta publikationer. Kungens djupa religiositet har ofta framhävts, men ingen har förklarat vari den bestod eller hur den kom till uttryck; att tala om religion var inte anständigt bland engelska gentleman.

Värdighet och naturlig förnämhet hör också till de attribut som tilläggs kung Edward. Visserligen kunde han vid nära fyrtio års ålder tillåta sig sådana skämt som att placera en åsna i en väns säng vid ett weekendbesök, och ännu som kung hade han för vana att hålla ett glas konjak över huvudet på gynnade sällskapsbröder. Men sin egen värdighet höll han utan tvivel på; varje familjärt närmande tillbakavisades, och ingen i omgivningen fick glömma att det var en kung man hade att göra med. Edward prisas också för sin älskvardhet, sin omtanke, sin förmåga att tala med alla. Det är saker som ofta sägs om kungar och som till stor del förklaras av att normal vänlighet undergår en

enorm värdestegring då den kommer från en högt uppsatt person. Samma personer som talar om detta berättar om att kungen blev sur då han förlorade i kortspel och att han lätt blev arg då något gick honom emot.

Likväl synes det sannolikt att Edward VII hade en speciell begåvning på detta sistnämnda plan. Det var något munter, trevligt, otvunget över kungen; han var tolerant mot andra

likaväl som mot sig själv och hade sinne för humor utan att vara kvick. På annat sätt kan man inte förklara den värme som präglar vännernas brev och minnesanteckningar. Då den store lord Fisher, som var kungens adjutant, ägnar sin herre ett panegyriskt kapitel i memoarerna blir man inte övertygad. Men då Fisher i brev efter brev till lord Esher talar om sin sorg och saknad efter kungens död tvivlar man inte på att känslan är äkta. Tyvärr har det äkta och väsentliga blivit svårt att upptäcka bakom den legend som sedan fyrtio år byggts upp kring den engelske monarken.

Herbert Tingsten